

ПОГЛЕД КОН ДЕЈНОСТА НА ТОМИСЛАВ ШОПОВ – ИСТАКНАТ МАКЕДОНСКИ ДИРИГЕНТ

(по повод 75 години од неговото раѓање и 45 години дејност)

м-р Ленче Насев

Универзитет „Гоце Делчев“—Штип

Музичка академија

Отсек: Теорија на музиката и музичка педагогија

e-mail: lence.nasev@ugd.edu.mk

Апстракт: Томислав Шопов е македонски диригент, музичар и педагог, чијшто долгогодишен труд трајно е втемелен во македонските музички збиднувања. Како дипломец на музичката академија во Љубљана, Р. Словенија, во класата на професорот д-р Данило Швара, диригирал со академскиот симфониски оркестар во Љубљана, Трст, Загреб, а на студентските средби во Белград и со Белградската филхармонија. Во текот на својата кариера покрај три децениската дејност во рамките на Македонската опера и балет, имал можност да ги потврди своите уметнички дострели во повеќе светски културни центри. Целта на трудот е да се претстави и расветли неговиот лик, кој со својата максимална ангажираност како диригент, пијанист (корепетитор), хорски мајстор и педагог неуморно допринесува за афирмација на македонското музичко творештво во Македонија и странство.

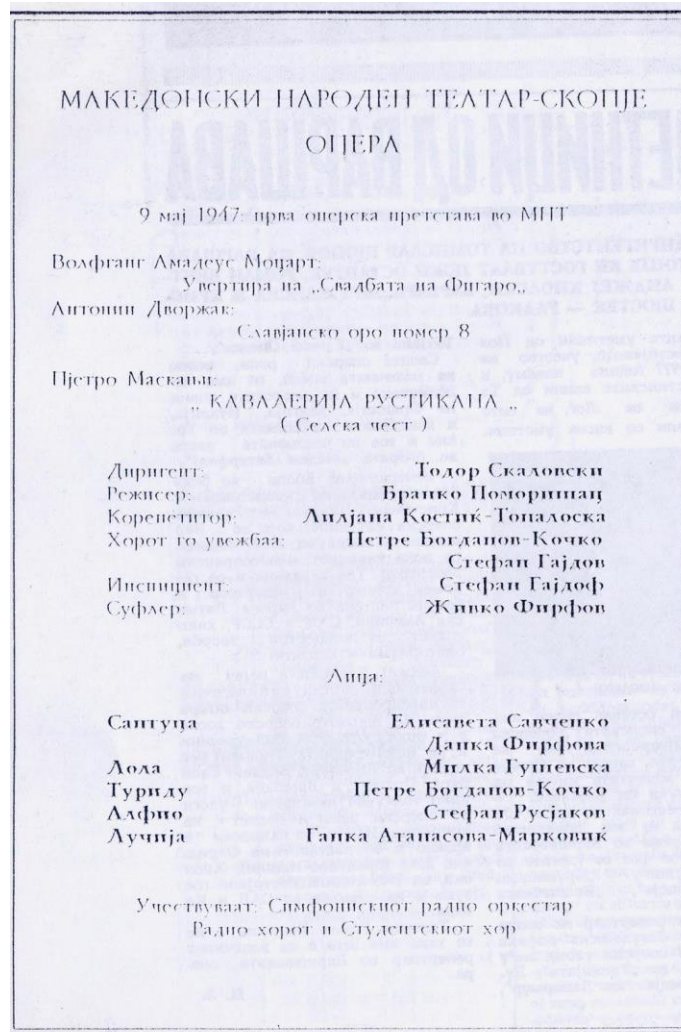
Клучни зборови: Томислав Шопов, диригирање, опера, хор, македонско сценско музичко творештво

1. Вовед

Втората половина на дваесеттиот век, претставува период во кој културниот идентитет на македонскиот народ започнува целосно да се остварува. Во тој период биле создадени поволни услови за континуирана дејност и развој на сите уметности, вклучувајќи ја и музичката уметност. Формирањето на културните и уметничките институции било од фундаментално значење за искажување на творечките напори.

Во 1945. година бил формиран Македонскиот народен театар, како прва национална професионална театарска институција во Македонија. По две години од работата на оваа институција, во која била застапена само драмата, во мај 1947. година, биле создадени услови за проширување на нејзината дејност преку вклучување на други видови театарска и сценска уметност. Во таа насока во составот на Македонскиот народен театар, била лансирана идејата за основање на македонска опера.

Претставниците на првата македонска музичка генерација Тодор Скаловски (1909–2004), Стефан Гајдов (1905–1992), Живко Фирфов (1906–1984), и Петре Богданов – Кочко (1913–1988), на 9.5.1947. година ја подготвиле и учествувале во изведбата на операта *Кавалерија рустикана* со која свечено била отворена македонската оперска кука. Бранко Каракаш (1930–) ќе забележи: „денот на победата 9.5.1947. година, ќе остане запишан во историјата на македонската музика како кога прв пат на македонски јазик на сцената на Македонскиот народен театар е изведено едно целовечерно музичко – сценско дело“ (Каракаш, 1970:5.).

Прилог број 1: Концертна програма од првиот целовечерен оперски концерт одржан на 9.5.1947. година

Сепак, официјално „операта на Македонскиот народен театар, како професионален уметнички ансамбал, ќе заживее во 1948. година“ (Стефановски, Мариновиќ, 1995:50). Хорот на Радио Скопје целосно преминал во Операта, а Симфонискиот радио оркестар станал оперски оркестар. Во новата организациска структура за прв директор на операта бил назначен Тодор Скаловски на 1.11.1947. година (ibid). По седум години на 24.5.1954. година, била изведена, на истата сцена, првата национална македонска опера *Гоце* од Кирил Македонски (1925–1984) (Каракаш, 1970).

По првата генерација композитори и репродуктивни уметници, кои се залагале за основање на културно – уметничките институции, со континуирана посветеност кон својата професија, настапиле наредните генерации на творци и исполнувачи. Меѓу разнородните профили, „диригентската струка се покажува како еден од најекспонираните медиуми, за своевидно обединување и анимирање на останатите продуктивни и репродуктивни сили на домашниот музички живот од тоа време“ (Ортаков, 2004:199). Во периодот од 1957. до 1970. година, во операта на Македонскиот народен театар, доаѓаат нови млади високошколувани дипломирани диригенти – Ванчо Чавдарски (1930–2001),

Фимчо Муратовски (1931–), Ангел Шурев (1932–2004), Александар Лековски (1933–1913) и Томислав Шопов (1939–). Тие преку својата дејност во текот на втората половина на XX век и на почетокот на XXI век се издигнуваат како влијателни креатори на музички живот во Македонија. Меѓу нив посебно место завзема Томислав Шопов кој како диригент, пијанист (корепетитор), хорски мајстор и педагог неуморно допринесува за афирмација на македонското музичко творештво во Македонија и странство.

2. Томислав Шопов – почетоци и образование

Томислав Шопов е роден на 3.11.1939. година во Струмица, Р. Македонија. Со музичко образование се стекнал во периодот од 1952. до 1954. година кога започнал да учи клавир во родниот град кај полскиот капелник – раководител со војниот оркестар Вашјатка Рудолф. Средно музичко училиште завршил во Скопје (1954–1959). Како главен инструмент Шопов го изучувал клавирот, а виолината како спореден. Во текот на школувањето, за прв пат, му било дозволено да диригира на завршниот концерт со училишниот оркестар и хор. Тоа било пресудно за неговото определување за професијата – диригент.

По завршувањето на средното училиште во учебната 1959/60 година се вратил во Струмица, каде работел како наставник по музичко образование во основно училиште и како наставник по клавир и виолина во нижото музичко училиште. По повод 150–тата годишнина од раѓањето на Фредерик Шопен (Frédéric Chopin), Шопов во 1960. година го одржал својот прв целовечерен клавирски концерт.

Во 1960. година музичките студии ги продолжил на Музичката академија во Љубљана, Р. Словенија, на отсекот по диригирање во класата на професорот д-р Данило Швара (Danilo Švara, 1902–1981). Дипломирал во 1965. година со операта *Мадам Батерфлај* од Џакомо Пучини (Giacomo Puccini).

Како студент настапувал со академскиот симфониски оркестар во Љубљана, Трст, Загреб, а на студентските средби во Белград во 1962. и со Белградската филхармонија како претставник од Љубљана.

По дипломирањето до 1969. година живеел и работел во Љубљана и Трбовље. Во општина Шентвид, Љубљана, работел како диригент со тогаш познатиот оркестар со кој освоил повеќе први награди во поранешните југословенски простори.

За враќањето на Томислав Шопов во Македонија 1969. година, одлучувачка улога одиграла поканата од тогашното раководство на операта при Македонскиот народен театар. Посебно влијание имал композиторот, педагог и диригент Тома Прошев (1931–1996), кој познавајќи ги диригентските способности на Шопов, настојувал тој да врати во Скопје и да го подине нивото на оперскиот хор, а подоцна и на оркестарот. Со враќањето на Шопов во Македонија, благодарение на неговата максимална ангажираност како хор мајстор, оперскиот хорот за сите премиерни претстави, сите обнови и сиот репертоар што во тоа време се прикажувал на сцената при Македонскиот народен театар, бил за прв пат комплетно и темелно подготвен.

Во периодот од 1975. до 1976. година Томислав Шопов заминал на специјализација на академијата *Санта Чечилија* во Рим, во класата на италијанскиот диригент Франко Ферара (Franco Ferrara, 1911–1985). Таму имал ретка можност како студент да работи и настапува со симфонискиот оркестар на академијата. На тие концерти бил забележан од италијански менаџер кој му понудил да диригира три симфониски концерти со американскиот симфониски оркестар *Санта Барбара* од Калифорнија. Со

овој оркестар првиот концерт го остварил во Рим во познатата катедрала близу колосеумот *Св. Магдалена*, а другите два ги диригирал во Амалфи и Минори во склоп на музичките фестивали.

3. Диригентската дејност на Томислав Шопов

На 9.5.1972. година, на сцената на Македонскиот народен театар, почно по дваесет и пет години од одржувањето на првата опера, за прв пат заживеала и започнала да се остварува културно – музичката манифестација *Мајски оперски вечери*. Самата манифестација била замислена како фестивал, без натпреварувачки карактер, кој ќе се реализира во периодот од 9 до 31 мај. На неа започнале да се остваруваат значајни и корисни средби меѓу голем број репродуктивни уметници од Балканот. Оваа манифестација во Р. Македонија прераснала во традиција, која и ден денес се реализира.

Првите *Мајски оперски вечери* биле отворени со *Триумфалната сцена* од операта *Аида* од Џузепе Верди (Giuseppe Verdi). По десетина минути започнала претставата на операта *Цар Самуил* од Кирил Македонски, под диригентство на Фимчо Муратовски. Хорот бил подготвен од Томислав Шопов (Маринковиќ, 1991:36).

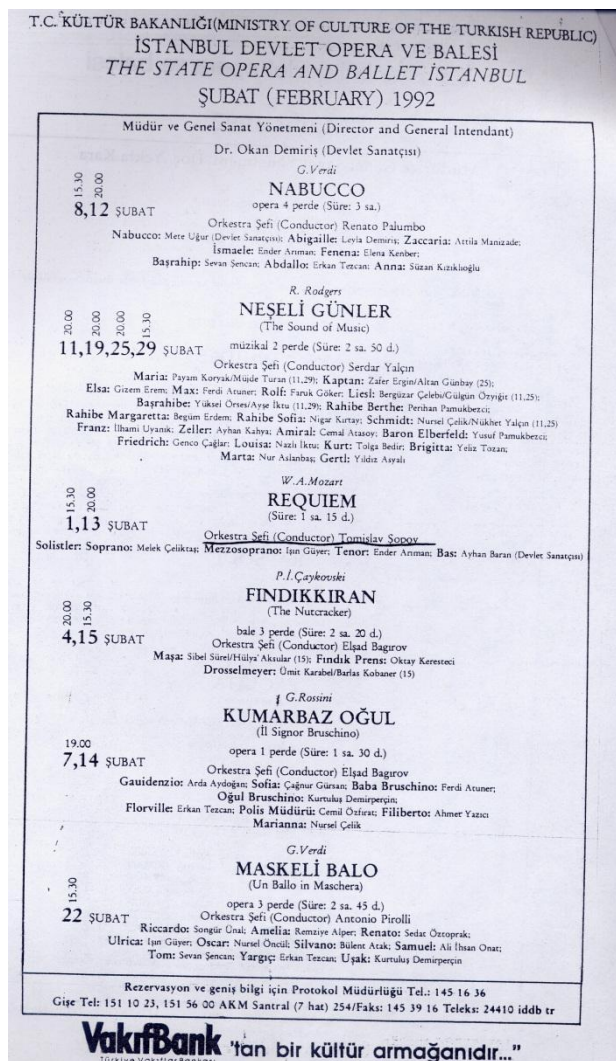
Томислав Шопов во рамките на *Мајските оперски вечери* како хор мајстор го подготвил хорот во оперите: *Аида*, *Бал под маски*, *Боеми*, *Дон Кармос*, *Евениј Онегин*, *Кнез Игор*, *Мадам Батерфлај*, *Набуко*, *Норма*, *Орфеј и Евридика*, *Палјачи*, *Продадена невеста*, *Разделба*, *Риголето*, *Русалка*, *Севилскиот бербер*, *Тоска*, *Травијата*, *Трубадур*, *Фауст* и *Цар Самуил*, *Отело*.

Како диригент настапил во: 1974. *Илинден*, 1977. 1980. и 1990 *Травијата*, 1981. *Кузман Капидан*, 1982. *Набуко*, 1982. и 1983. *Дон Карлос*, 1984. *Риголето* и 1990. *Цар Самуил* (Стефановски, 1991:87).

Во Македонскиот народен театар Шопов активно работел од 1969. до 2005. година. Во тој период тој извршувал повеќе функции како:

- **диригент** на оперските поставки на: *Бразда*, *Кузман Капидан*, *Љубовна напивка*, *Мачорот во чизми*, *Ојачарчето Сејм*, *Свирачот на покрив*, *Слугинка господарка*;
- **диригент и хор – мајстор** на: *Аида*, *Дон Карлос*, *Илинден*, *Кавалерија Рустикана*, *Кармен*, *Малиот принц*, *Набуко*, *Норма*, *Разделба*, *Риголето*, *Травијата*, *Трубадур*, *Фауст*, *Цар Самуил*;
- **хор – мајстор** на: *Бал под маски*, *Боеми*, *Болен Дојчин*, *Дидона и Енеј*, *Евгениј Онегин*, *Кнез Игор*, *Мадам Батерфлај*, *Орфеј и Евридика*, *Палјачи*, *Продадена невеста*, *Русалка*, *Севилскиот бербер*, *Така прават сите (жени)*, *Тоска*;
- **одговорен на балетските постановки** на: *Дон Кихот*, *Ѓаволеста девојка*, *Жизел*, *Кикотењето на Гроздана*, *Мирандолина*, *Бајадерка*, *Валпургиска ноќ*;
- **музичка реализација** на *Посета на старата дама* и **пијано придружба** во *Животот на Галилеј на драмската сцена* (Стефановски, Мариновиќ, 1995: 243).

Во периодот од 1985. до 1989. година диригентската дејност Томислав Шопов ја продолжил во Турција. Од 1985. до 1987. година тој бил шеф диригент во државната Опера во Анкара, каде ги диригирал оперите: *Свадбата на Фигаро*, *Волшебната флејта*, *Љубовен напиток*, *Рита*, *Кавалерија Рустикана*, *Бал под маски* и други. Од 1987. до 1989. година, бил шеф диригент на Операта во Измир каде премиерно поставил повеќе опери и балети меѓу кои: *Веселите жени од Винзор*, *Љубовен напиток*, *Боеми* и *Тоска*. Во периодот од 1991. до 1993. година бил шеф диригент на Операта во Истамбул каде го диригирал Моцартовиот *Реквијем* и балетите *Дон Кихот* и *Жизел*.

Прилог број 2: Концертна програма, Истамбул, 1992

За афирмацијата на македонскиот народ, од големо значење било да се постават музичко – сценски дела (опери и балети) од македонските композитори: Кирил Македонски, Трајко Прокопиев, Ристо Аврамовски (1943 – 2007), Димитрије Бужаровски (1952 –), Сотир Голабовски (1937 –), Глигор Смокварски (1914 – 1974). Томислав Шопов како диригент, пијанист (корепетитор) и хор мајстор со својата максимална посветеност кон афирмацијата на македонското сценско музичко творештво премиерно ги поставил и диригирал делата:

- 1971. година операта *Малиот принц* од Тома Прошев,
- 1981. година операта *Кузман Капидан* од Трајко Прокопиев.

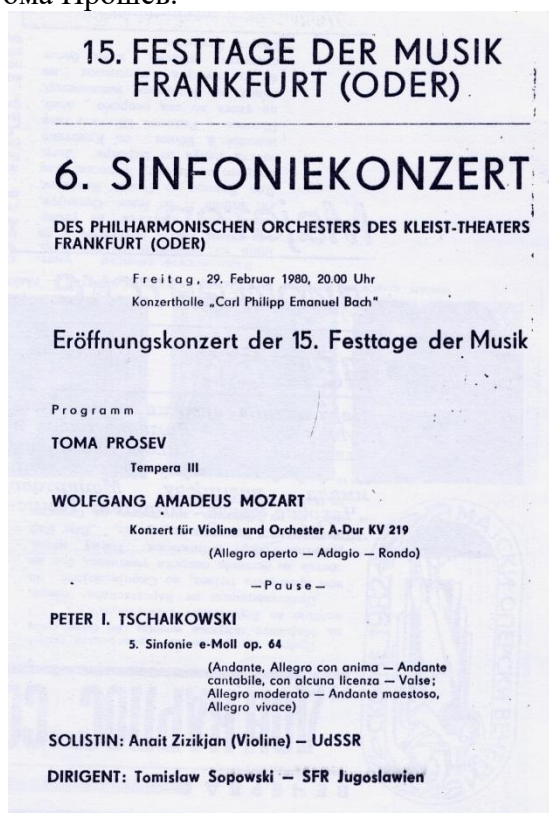
Томислав Шопов го обновил балетот *Песна над песните* од Тома Прошев кој го диригирал во Лоѓ, Полска 1978., а во 1994. година го диригирал балетот *Македонска новел* од Глигор Смокварски, по повод четириесет години од праизведбата (Стефановски, Маринковиќ, 1995).

Покрај максималната ангажираност како оперски диригент, Шопов имал и повеќе симфониски концерти во Белград, Загреб, Љубљана, Трст, Рим, Амалфи, Измир, Истамбул, Франкфурт.

Десет концерти реализирал со Македонската филхармонија, меѓу кои како значаен се издвојува концертот кој се одржал на 18.5.1979. година. Овој концерт бил посветен на рускиот композитор П. И. Чајковски (P.I.Tchaikovsky) и на него биле исполнети *Концертот за виолина и оркестар во D – dur op. 35* и *Симфонијата број 5 во e – moll, op. 64*. Како солист на виолина настапил српскиот виолинист Јован Колунџија (1948 –).

На музичкиот фестивал во Франкфурт, Германија во 1980. година, Шопов имал целовечерен концерт со франкфуртскиот оркестар. Во рамките концертот ја диригирал и композицијата *Темпера* од Тома Прошев.

Прилог број 3: Концертна програма, Франкфурт, 1980

На реномираниот фестивал *Охридско лето*, тој ги диригирал претставите: 1984. операта *Трубадур*, 1995. балетот *Бајадера* и *Валпургиска ноќ*. 1996 балетот *Корсар*, 1997. операта *Кавалерија Рустикана* и во 1998. операта *Севилскиот берберин*.

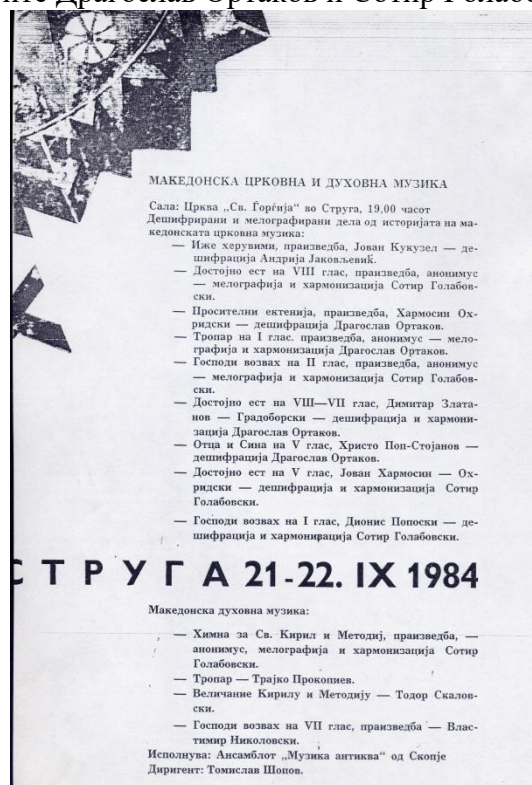
Триесет и петте години од уметничката дејност Томислав Шопов ги облежал со маестрален концерт на сцената на Македонскиот народен театар на 25.2.2003. година, со изведбата на Вердиевата опера *Набуко*. Истата година со успех диригирал и на прославата по повод 100 години од Илинденското востание.

Не помалку значајно за македонската музичка култура и афирмација на македонското хорско музичко творештво е и работата на Томислав Шопов како диригент со академскиот хор *Мирче Ацев* од Скопје со кој работел со прекини од 1972. до 1985. и од 2003. до 2009. година. Со хорското друштво *Кочо Рацин* од Скопје работел само четири години од 1996. до 1999. година. На бројните концерти кои што ги остварил во земјата и во странство со двата хорски ансамбли, Томислав Шопов секогаш се трудел во

репертоарот да бидат застапени дела од македонските композитори: Атанас Бадев, Стефан Гајдов, Живко Фирфов, Тодор Скаловски, Трајко Прокопиев, Властимир Николовски, Ристо Аврамовски, Тома Прошев, Драган Шуплевски, Стојан Стојков, Михајло Николовски, Томислав Зографски, Стојче Тошевски, Сотир Голабовски, Драгослав Ортаков и други.

Од 1980. до 1985. година под негово уметничко раководство се реализирал детскиот фестивал *Златно славејче*. Шопов краток период раководел и со хорот на Македонската радио и телевизија (1989–1991).

Како посебно значајни за возобновување на македонската црковна музичка традиција, се издвојуваат неговите настапи како диригент со камерниот ансамбл *Музика антиква*. Овој ансамбл бил оформен за потребите на музичката манифестација *Струшка музичка есен* во 1984. година, за исполнување македонските црковни напеви кои биле дешифрирани од композиторите Драгослав Ортаков и Сотир Голабовски.

Прилог број 4: Концертна програма, Струшка музичка есен, 1984

Од 1999. година Томислав Шопов при словенското здружение *Франце Першен* во Скопје, започнал да раководи со истоимениот камерниот мешан аматерски хор, со кого сеуште активно концертира. Тој за неговата успешна работа и претставување на словенската култура и идентитет во Република Македонија со овој хор, во 2006. година добил признание од Владата на Република Словенија.

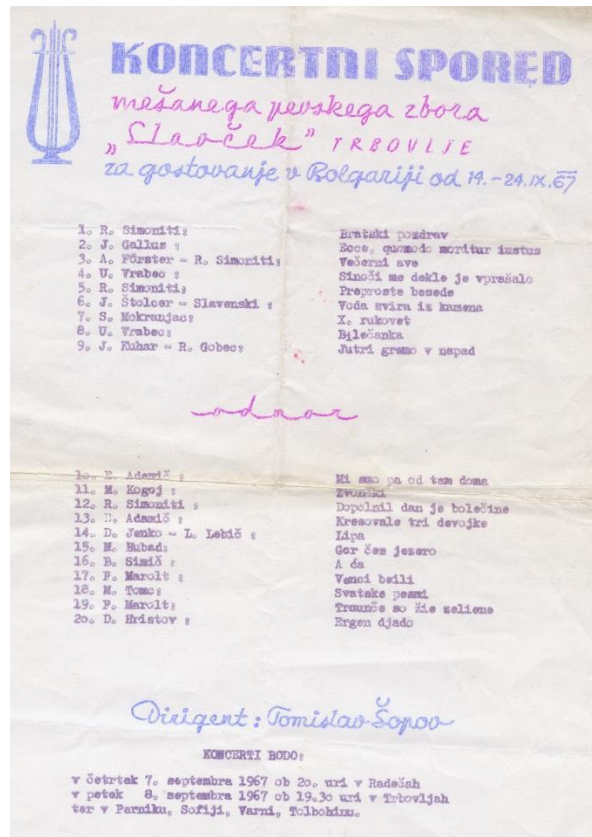
Прилог број 5: Признание од Владата на Република Словенија и Плакета од државната награда *11 Октомври*

Истата година Шопов ја добил и највисоката државна награда *11 Октомври* за долгогодишни и особено значајни остварувања за Република Македонија во областа на културата и уметноста.

Во февруари 2004. година, во составот на Еврејската заедница на Република Македонија (ЕЗРМ), бил оформен камерниот хор *Моис Хасон*, чиј диригент и уметнички директор од самиот почеток до денес е Томислав Шопов. Овој хорски ансамбл составен од аматерски и професионални членови, под раководство на Шопов на 1.1.2005. година го имал првиот официјален настап. Истата година било снимено ДВД, со сефардски романси и еврејски песни во студиото на Македонската радио и телевизија. Понатаму следеле бројни настани во Белград, Ниш, Сибиу. На 23.7.2012. година, Томислав Шопов со овој хорски состав настапил на манифестацијата *Скопско лето*. Со неговата работа во овој ансамбл, тој активно помага да се продолжи старата хорска и музичка традиција на Евреите на просторите на Македонија.

4. Педагошката дејност на Томислав Шопов

Педагошката дејност Томислав Шопов ја започнал уште додека студирал. Од 1963. до 1965. година работел како наставник и раководител со оркестарот во основното музичко училиште во општина Бежиград, Љубљана. Во 1967/68 година во основното музичко училиште во Трбовље (Р. Словенија), работел како наставник по клавир и оркестар. Покрај тоа во истото училиште ја извршувал функцијата директор. Во овој период Шопов во Трбовље го формирал првиот аматерски градски симфониски оркестар со кого и раководел. Во 1967. година раководел и со тогаш познатиот аматерски мешан хор *Славчек*, со кого остварил гостувања во Бугарија, Австрија и Италија.

Прилог број 6: Концертен програм, за гостување во Бугарија, 1967. со мешаниот хорски состав *Славчек*, Трбовље

Томислав Шопов педагошката дејност во Македонија ја започнал во 1960. година со работата како наставник во основното училиште *Маршал Тито* и како наставник по клавир и виолина нижото музичко училиште во родната Струмица. Од 1974/75 до 1985. година работел на Вишата педагошка школа во Скопје, со звање редовен професор каде и ги предавал предметите: хорско пеење, хорско диригирање и познавање на музички инструменти.

Од 1999. година со прекин хонорарно ги предавал предметите корепетиција, оперско студио и музички форми на Универзитетот во Тетово. Од 2003. до 2011. во Приштина како визитинг професор ја создал првата класа по оркестарско диригирање. Во исто време предавал и оперско студио. Од 2007., активно диригира со Филхармонискиот оркестар во Косово, со кој во 2009. година ја реализирал операта *Puma*.

Од 2007. до денес хонорарно работи како профеор по оркестар, хор и оперско студио на Факултетот за музичка уметност при Универзитетот *Гоце Делчев* во Штип, Р. Македонија. Во 2012. година тој е иницијатор во рамките на Универзитетот за формирање *Универзитетски хор* во кој ќе членуваат студенти од сите факултети. На 5.6.2013. година во уметничката галерија *Безистен* во Штип, *Универзитетскиот хор* го реализирал својот прв едночасовен концерт.

5. Заклучок

Во изградбата на македонската национална музичка култура покрај композиторите, значаен придонес дале и репродуктивните уметници – диригентите, меѓу кои се издвојува

Томислав Шопов.

Името на маестро Томислав Шопов ќе остане трајно забележано во музичката историја, како диригент, пијанист (корепетитор), хорски мајстор и педагог кој сеуште неуморно допринесува за афирмација на македонската музичка култура и уметност во Македонија и странство.

Литература

Голабовски, Сотир. (1999), *Историја на македонската музика*, Скопје, Просветно дело.

Каракаш, Бранко. (1970), *Музичките творци во Македонија*, Скопје, Македонска книга, 5.

Маринковиќ Славомир. (1991), Приказна за МОБ. Во (уредник: Ристо Стефановски) *Театарски гласник 35, списание за театрите во СР Македонија*, (специјално издание), Скопје, НИП „Нова Македонија“, (36–46).

Ортаков Бојан. (2004), Четворица диригенти. Во (уредници: Георги Старделов, Драгослав Ортаков и Димитрије Бужаровски), *Музиката на почвата на Македонија од Атанас Бадев до денес – прилози за истражувањето на историјата на културата на почвата на Македонија*, книга 12, Скопје, „Македонска ризница“, Куманово, (1999–2007).

Ортаков Драгослав и Голабовски Сотир. (1983), Духовни композиции од музичкото наследство на Македонија, изведени во рамките на манифестацијата Струшка музичка есен. Во (уредници: Драгослав Ортаков и Сотир Голабовски), *Македонска музика 4, Извори А*, Скопје, НИП „Нова Македонија“.

Стефановски Ристо и Маринковиќ Славомир. (1995), *Македонски народен театар – Летопис 1945 – 1995*, Скопје, НИП „Нова Македонија“.

SUMMARY

THE VIEW OF ACTIVITIES OF THE TOMISLAV SOPOV – DISTINGUISHED MACEDONIAN CONDUCTOR

Lenče Nasev

Tomislav Sopov was born in 1939 in Strumica, Macedonia. In 1965. he finished his studies at the Conducting Department of the Academy of Music in Ljubljana, in the class of prof. Danilo Svara. During his studies he conducted the Academy Orchestra of Ljubljana and the Belgrade Philharmonic Orchestra. During 1975. – 1976. he did his specialization at the Academy *Santa Cecilia* in Rome in the class of prof. Franco Ferrara. During his specialization in Rome he conducted the Santa Cecilia Symphonic Orchestra and the Symphonic Orchestra of Santa Barbara, California, USA. Since 1969. he's been working as a conductor at the Opera and Ballet House of the Macedonian National Theatre where he set conducted: *La Traviata*, *Rigoletto*, *Il Trovatore*, *Nabucco*, *Don Carlos*, *Aida*, *Norma*, *Lucia si Lammermoor*, *Il Barbiere di Seviglia*, *Carmen*, *Faust* and others, as well as the ballets *Don Quichotte*, *Mirandolina*, *Giselle*, *Le Corsair* and the ballets of Macedonian composers. In the period 1985. – 1987. he was the Chief Conductor of the State Opera House in Ankara, Turkey, where he set and conducted: *Figaro's Wedding*, *Magic Flute*, *Rita*, *Cavalleria Rusticana*, *Un Ballo in Maschera* and others. In the period 1987. – 1989. was the Chief Conductor of the opera Smyrna, Turkey where he set and conducted: *Die Lustigen Weiber von Windsor*, *L'Elisir d'Amore*, *La Boheme* and *Tosca*. In the period 1991. – 1993. he was the Chief Conductor of the Opera in Istanbul, Turkey, where he conducted Mozart's *Requiem*, and the ballets of *Don Quichotte* and *Giselle*. Apart from opera and ballet, Sopov has also been renowned as a conductor of symphonies. He has conducted the Macedonian Philharmonic Orchestra and the orchestras of Belgrade, Zagreb, Ljubljana, Trieste, Rome, Istanbul, Smyrna and Frankfurt. He has given a great contribution of the promotion of the Macedonian music works, by setting and conducting a great number of Macedonian opera, ballet, vocal and instrumental compositions.

Key words: Tomislav Sopov, conductor, Macedonian opera and ballet